

GAMLA LUND 100 ÅR

Hundra år en en aktningvärd ålder. Och året 1918 var ett anmärkningsvärt år. Det var första världskrigets sista år, en omvälvningarnas tid. Finland hade blivit självständigt året dessförinnan och genomled under 1918 ett hästskt inbördeskrig. I Ryssland hade 1917 års revolution förändrat hela det stora riket, och Tyskland höll på att falla samman. I Sverige rådde det brist på det mesta – potatis, kläder, kol/ved, skor etc – i stort sett allt. Spanska sjukan härjade. Mer än 500.000 svenska invånare insjuknade, drygt 80.000 dog. I stort sett varje familj i landet berördes. Som en jämförelse – detta år hade Lund runt 20.000 invånare.

Men 1918 var också året då det svenska demokratiska styrelseskicket fick fotfäste och grunden lades till allmän rösträtt – även för kvinnor. OCH det var året då Föreningen Gamla Lund bildades en apirdag med många av stadens prominenta herrar (OBS!) närvarande.

Men när jag nu ska tala om Gamla Lund gör jag det ur ett personligt, familjeanknutet perspektiv och jag börjar därför ännu längre tillbaka i tiden. 1916 var det år då min far, Per-Håkan Ohlsson föddes, som femte generationen infödd lundabo, liksom också hans yngre bror Sven Håkan Ohlsson, född 1920. Så den ohlssonska familjens engagemang i staden Lund var känt långt innan föreningen bildades. Min farfarsfar, Håkan Ohlsson, den förste boktryckaren i familjen, var t ex mycket intresserad av Lunds undre värld, såtillvida att han var aktiv när det gällde vatten- och avloppsarbeten i Lund. Men han hade också ett starkt kyrkligt engagemang. Till exempel lyckades han vrida Allhelgonakyrkan ett åttondels varv. Kyrkan var tänkt att ligga så, att man gåendes från Laurentiigatan kunde fortsätta uppför den lilla backen rakt in genom kyrkporten. Men farfarsfar envisades med att en kyrka måste ligga i strikt öst-västlig riktning, och till slut fick han igenom sitt krav. Envishet har inte fattats de ohlssonska männen!

Farfar fortsatte och vidarutvecklade sin fars gärningar inom kyrkan och kommunen, men framför allt i tryckeriet. Han lät 1911 uppföra det större gatuhuset på S:t Annegatan 4 (Kulturen 25), och långt senare, på 1930-talet, byggde han, med Per-Håkans bistånd, ytterligare ett hus inne på tomtens, det hus som fungerade som tryckeri i flera år och som är granne med Kulturen. Det kan vara av särskilt intresse i år, när årsboken ägnas Lunds industrier.

Håkan Theodor var en känd lundaprofil, mycket på grund av sitt utseende – han var född med sjukdomen iktyos, som fått sitt namn av det grekiska ordet iktys, fisk. Det är en hudsjukdom som ledde till att farfar hade fiskliknande fjäll på kroppen, och allt hans hår saknades. När han år 1915 gifte sig med min farmor Hilda, har jag hört berättas att Allhelgonakyrkan var fullpackad, för alla stadens

invånare ville se vem som vågade gifta sig med Håkan Theodor.

Men Håkan Theodor blev inte bara känd för sitt uteseende. Han satt en period i stadens styrelse, och han var under flera år ledamot i Lunds domkapitel, där han styrde med fast hand efter vad jag har förstått. Företaget skötte han utifrån samma patriarkala principer som sin far, och som hans son Per-Håkan kom att göra efter honom. Farfar hade också ett socialt patos, eller i alla fall ansvar. Det var viktigt för honom, att han som företagsledare skulle anställa procentuellt sett lika många personer med funktionsnedsättningar, som den procentuella spridningen var inom befolkningen i stort. Och han lärde sig teckenspråket för att kunna tala med "den döve". Det var också framför allt farfar, som knöt kontakterna med universitetet genom att så många avhandlingar – på många olika språk – trycktes på tryckeriet.

När Per-Håkan och Sven Håkan tog över efter sin far, delade de upp de två familje-engagemangen på så sätt, att Per-Håkan framför allt ägnade sig åt de politiska, kommunala uppgifterna i staden, medan Sven Håkan tog över det kyrkliga engagemanget i stad och stift.

Gamle Håkan, min farfarsfar, var aldrig medlem i föreningen Gamla Lund, eftersom föreningen bildades först efter hans död som inföll år 1909. Vad gäller Håkan Theodor vet jag faktiskt inte hur det var, men jag utgår från att han blev medlem ganska tidigt i föreningens historia. Att både Per-Håkan och Sven Håkan tillhörde Gamla Lund vet jag, och jag tror de var medlemmar redan i unga år. Sven Håkan var den mest aktive i föreningen, under en period var han dess ordförande.

Familjetraditionen, arvet efter far och farfar, allt detta var viktigt för bröderna. Under sin tid i politiken kämpade Per-Håkan bland mycket annat för att en ny kyrka skulle byggas i varje ny stadsdel som planerades – Helgeandskyrkan, S:t Knuts kyrka, S:t Hans kyrka osv. Ofta i samarbete med Per Blomqvist.

Jag tänker inte ta upp allt Per-Håkan gjorde i staden. Men två gånger (minst) kom han på direkt kollisionskurs med föreningen Gamla Lund. Den första gången var i samband med det så kallade "genombrottet", där Per-Håkan kom att stå ansvarig för kommunens del, medan Gamla Lund arbetade hårt för att förhindra genomfarten, och fick – till all lycka – stopp på projektet. Den andra gången var när han ville riva de gamla husen på Tomegapsgatan. Det satt hårt åt men till sist blev rivningen av. Jag kommer ihåg, när han vid festmiddagen i samband med sin födelsedag, i all hemlighet hade låtit konditor Collbring på Lundagård göra en stor tårta som avbildade småhusen och som skulle ätas till efterrätt, och när den bars in bjöd han Ebba Lyttkens att påbörja rivningen.

Sedan Per-Håkan lämnat politiken återknöt han till sin ungdoms intressen. Precis som sin farfar intresserade han sig för Lunds undre värld, men till skillnad från honom var det framför allt arkeologin och de historiska utgrävningarna av Lund som var i fokus för hans intresse. (Och jag måste erkänna att hans envishet, när det gällde att få upp en Schartau-staty, delvis berodde på mig. Han litade inte på, att jag skulle fullfölja min farfars vilja att få uppfört det minnesmärke över Henrik Schartau som farfar – efter godkännande av domkyrkorådet – samlade ihop medel till i slutet av 1920-talet.)

Både Per-Håkan och Sven Håkan älskade sin stad, även om de värnade om den på olika sätt. Sven Håkan hade förtröstan på att det gamla skulle klara sig mot förändringarna Vid en bilresa, som han gjorde tillsammans med biskop Olle Nivenius, beklagade sig biskop Olle, vid anblicken av Lund vid Hyby backar, över att sjukhusblocket dominerade stadsbilden på bekostnad av domkyran och dess torn, Lunna Pågar. Sven Håkan tröstade honom med att domkyrkan kommer att stå kvar långt efter det att lasarettet försvunnit.

Per-Håkan var mer beredd på att staden skulle förändras, vare sig han ville det eller inte. När han vid slutet av sitt liv lät Gunnar Menander fotografera Lunds skyline från olika håll – norr, söder, öster, väster – innebar det, att en viktig del av det gamla Lund bevarades till eftervärlden. Eller snarare det gamla Lund som det såg ut för nu 10/15 år sedan. Och därefter har ju också det gamla Lund flyttat sina gränser allt längre ut från stadskärnan.

För min egen del måste jag bekänna två saker. På grund av kriget och andra omständigheter är jag inte född i Lund utan i Solna, och detta för så länge sedan att det för evigt står inristat i mitt pass.

Det andra är att min kännedom om det gamla/nya Lund är begränsad. Under de 62 år av mitt liv, som jag bott och senare även arbetat i Lund, har jag endast under ett år rört mig utanför de gamla vallarna. Det året bodde jag på Bredgatan 25, så det var inte särskilt långt från Norra Vallgatan. Men från den inre delen av Lund har jag många minnen. Det var i slutningen i Lundagård ner mot domkyrkan, som jag lärde mig åka skidor. Skulle det vara avancerat tog vi oss ner till Stadsparksvallen, där lutningen var kraftigare än kortare. Ballongerna på 1:a maj såg jag fram emot flera dagar i förväg. Att flyga dem med jättelånga snören ute på S:t Annegatan och samtidigt höra koltrasten sjunga – det är fortfarande våren för mig. Att vandra mitt på Stora Södergatan under Suez-krisens och bensinransoneringarnas tid var roligt men kändes också litet läskigt – de vuxnas allvar smittade av sig. Under en period i skolåren smög jag mig tidigt upp och tog med läxböckerna ut till Botan. Jag hade väl läst någonstans att det som lästes tidigt på morgonen fastnade bättre i minnet. Och där satt

jag med mina böcker och tittade på ekorrarna som sprang runt i och mellan träden. Då kunde det hända att jag längtade efter den dagen, då jag äntligen skulle få stå vid Otto Lindblads staty och sjunga studentsången. Jag blev student 1962 på Katedralskolan och hann med några studieår i Lund och utomlands innan året 1968 bröt ut i all sin kraft. När majnatten stod blånande blå tittade jag på studenternas brasa med studentmössor men lät min egen vara kvar. När Sovjet invaderade Tjeckoslovakien 1968 gick jag med i demonstrationståget genom Lund. Och eftersom jag inte kunde förstå (och fortfarande inte kan förstå) varför det skulle vara värre med Sovjets invasion i Tjeckoslovakien än med USAs invasion i Vietnam vandrade jag i fortsättningen också i Vietnamdemonstrationerna genom Lund. Min far och hans Birgitta fick ta emot en del beklaganden för detta, men sällan framfördes de till mig.

Under de 12 år min man och jag bodde i Göteborg märkte jag ganska snabbt något väsentligt om hur det är med våra minnen och vår nostalgiska känsla. På återbesök i Lund upptäckte jag plötsligt inför ofrånkomliga förändringar i stadsbilden, att det jag kom ihåg, det var inte hur det sett ut när vi flyttade iväg, utan hur det såg ut när jag var liten. Det gamla Lund är för oss som vuxit upp i staden, alltid det Lund vi kommer ihåg från vår barndom. Då är det gott att tillhöra en förening, som jämsides med att bevara Lund, försiktigt ser till att staden förnyas och växer till. På så sätt kommer nya generationer att minnas sitt eget gamla Lund, ett Lund som skiljer sig från mitt – och ert – gamla Lund. I detta arbete för staden önskar jag därför föreningen allt gott för de kommande 100 åren!

2018-04-27

Gunilla Ohlsson